

Polski cmentarz wojenny w San Vittore del Lazio 1944-1945

Stale badanie okolic i najbliższego zaplecza pola bitwy o Monte Cassino pozwala odnaleźć miejsca zasługujące na wyjątkowe upamiętnienie ze względu na ponadczasowy zapis, jaki pozostawili dla potomnych żołnierze 2. Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa.

KRZYSZTOF PIOTROWSKI

Teren bitwy, a w szczególności nas interesujący odcinek polskiego natarcia posiadał wyznaczoną sieć szlaków komunikacyjnych, stanowiących jednocześnie arterie transportu i zaopatrzenia dla oddziałów toczących walkę w masywie górskim Monte Cassino – Monte Cairo. Te szlaki bitewne miały też zasadnicze znaczenie dla sprawności przemieszczania poszczególnych oddziałów i zaopatrzenia, w związku, z czym, określono specjalne zasady ruchu i przydzielono ku temu celowi odpowiednie służby. Układ sił polskich w czwartej bitwie o Monte Cassino, decydował o podziale i kierunkach wprowadzenia do walki wyznaczonych oddziałów liniowych z 3. Dywizji Strzelców Karpackich, 5. Kresowej Dywizji Piechoty

rującego do masywu górskiego Monte Cassino – Monte Cairo oznaczony był kolorem zielonym i wychodząc z Venafrò przebiegał przez San Pietro Infine, San Vittore del Lazio, Cervaro i San Michele.

W czasie prowadzonej bitwy, przy obu tych arteriach ulokowano dwa prowizoryczne cmentarze wojenne dla poległych żołnierzy polskich. Szczątki żołnierskie z cmentarzy w Acquafondata, San Vittore del Lazio i innych miejsc tymczasowego pochówku po upływie roku przeniesiono z kolei na wzniesiony u stóp Klasztoru Montecassino monumentalny polski cmentarz wojenny, którego uroczyste odsłonięcie miało miejsce 1 września 1945 r.

W 1996 r. dzięki ukierunkowanemu i sprawnemu działaniu ówczesnego prezesa Ogniska Polskiego w Turynie

Cmentarz prowizoryczny 3.DSK w S.Vittore (fotografia ze zbiorów K.Piotrowskiego)

Szczątki żołnierskie z miejsc tymczasowego pochówku przeniesiono na wzniesiony u stóp Klasztoru Montecassino monumentalny polski cmentarz wojenny, którego uroczyste odsłonięcie miało miejsce 1 września 1945 r.

Monte Cassino, krzyż z mogiły por. S.Bortnowskiego umiejscowiono na rozwidleniu dróg w Acquafondata, zwanym „Miglio”.

W omawianej tematyce polskich cmentarzy prowizorycznych w okolicach Monte Cassino, warto przywołać również wyjątkowo ważną, a zapomnianą kwestię innego tymczasowego cmentarza, który znajdował się przy szlaku bitewnym 3. Dywizji Strzelców Karpackich w miasteczku San Vittore del Lazio. Cmentarz ten, według pierwotnych założenia, przeznaczony był właśnie dla poległych żołnierzy tej dywizji, jednak dokonywano tam również pochówku żołnierzy wspomnianego 4. Pułku Pancernego, 6. Pułku Pancernego „Dzieci Lwowskich”, a także z oddziałów pozadywizyjnych.

Cmentarz w San Vittore del Lazio został zlokalizowany przy XV – wiecznym kościółku Santa Maria del Soccorso w bezpośredniej styczności z główną arterią przemarszu jednostek polskich na tym odcinku, o czym świadczą zachowane fotografie i wspomnienia.

Obecnie w miejscu prowizorycznego cmentarza znajdują się zabudowane prywatne posesje, jednak sam kościółek jest odnowiony i stanowi oddzielny element. Kościółek Santa Maria del Soccorso wydaje się być najodpowiedniejszym miejscem na umieszczenie tutaj choćby tablicy pamiątkowej, która przypominałaby o tak ważnym historycznie dla nas miejscu.

Nadmienię również, iż dzięki wspomnieniowym relacjom starszych mieszkańców San Vittore del Lazio udało się odnaleźć na miejscowym cmentarzu komunalnym kilkumetrowy masywny krzyż wykonany przez żołnierzy polskich z korpusów łusek artyleryjskich. Krzyż ten, został przed laty uroczystie przeniesiony przez mieszkańców San Vittore del Lazio z miejsca, w którym wcześniej znajdował się

cmentarz tymczasowy 3. Dywizji Strzelców Karpackich.

Jest dla nas ze wszech miar ważne, abyśmy miejsca tak szczególne otaczali czcią i pamięcią. Przekonałem się rów-

Krzyż z korpusów łusek armatnich na cmentarzu komunalnym w S.Vittore del Lazio (10.07.2011 r., fot. K.Piotrowski)

niez, że mieszkańcy San Vittore są jak najbardziej przychylni tej koncepcji i oczekują powrotu Polaków do nich po dziesięcioleciach. Uczczenie pamięci naszych żołnierzy pozwoli również na przypomnienie miejscowej ludności, iż walczyliśmy o Wolność Naszych Narodów.

Fotografia archiwalna (za M.Wańkowicz)

Kościół Santa Maria del Soccorso w San Vittore del Lazio (2.06.2011 r., fot.K.Piotrowski)

oraz 2. Brygady Pancerniej. Dla tych jednostek bojowych podporządkowano dwa główne szlaki komunikacyjne wychodzące z 401. Polowego Ośrodka Zaopatrzenia w Venafrò. Północny odcinek, zwany czerwonym szlakiem przebiegał przez Pozzilli, Casalassinese i później rozdzielał się w Acquafondata na dalszy ciąg dwóch dróg schodzących do doliny Rapido w rejonie miasteczka Portella. Jedną z tych dróg był oślawiony Inferno Track, zwany „Drogą do Piekieł”. Z kolei odcinek południowy szlaku bitewnego kie-

śp. Mieczysława Rasieja oraz m.in. Romano Neri, w miasteczku Acquafondata wzniesiono i odsłonięto pomnik ku czci poległych żołnierzy polskich, których pochowano na tutejszym prowizorycznym cmentarzu wojennym w trakcie i tuż po zakończonej bitwie o Monte Cassino. Wówczas był to cmentarz tymczasowy znajdujący się przy szlaku bitewnym 5. Kresowej Dywizji Piechoty. Na cmentarzu tym dokonywano również pochówku żołnierzy innych jednostek 2. Korpusu Polskiego, w tym żołnierzy 4. Pułku Pancernego

Pomnik w Acquafondata (22.05.2011 r., fot. K.Piotrowski)

„Skorpion” wchodzącego w skład 2. Brygady Pancerniej.

Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, iż krzyż z gąsienic transportera opancerzonego, stanowiący obecnie główny element pomnika w Acquafondata, to ten sam krzyż, który znajdował się na mogile por. Stefana Bortnowskiego dowódcy 1. szwadronu czołgów 4. Pułku Pancernego. Pierwotnie krzyż ten ozdobiony był też dużym odwzorowaniem orderu Virtuti Militari (podobnego zdania był kapelan tego Pułku śp. ojciec gen. Adam Studziński), który por. Bortnowski otrzymał jeszcze w Libii za bitwę pod Gazalą. Tymczasem po ekshumacji i przeniesieniu w 1945 roku szczątków żołnierskich z prowizorycznego cmentarza w Acquafondata na nowo wzniesiony Cmentarz Wojenny na

W miejscu cmentarza wojennego w Acquafondata (22.05.2011 r., fot K.Piotrowski)